

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ГУМАНІТАРНІ ВИМІРИ
СУЧАСНОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ:
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ДІАЛОГ**

Колективна монографія

Запоріжжя
2020

УДК 61:378:009

Г 94

Рецензенти:

Торкут Н.М., доктор філологічних наук, професор, академік АН ВШ України, директор Навчально-наукового шекспірівського центру, Запорізький національний університет.

Лепський М.А., доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціології Запорізького національного університету

Дяченко М.Д., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії та практики перекладу Класичного приватного університету

*Ухвалено до друку рішенням Вченої ради
Запорізького державного медичного університету
(протокол № 2 від 28 вересня 2020 р.)*

Редакційна колегія: д. філол. н., професор **Т.В. Гребенюк**; д. філос. н., професор **В.А. Жадько**; д. філол. н., професор **О.Д. Турган**; д. філос. н., професор **І.Г. Утюж**; к. пед. н., доцент **Л.І. Васецька**; к. пед. н., доцент **К.І. Гейченко**; к. філол. н., доцент **О.В. Гордієнко**; к. пед. н., доцент **А.К. Куліченко**; к. філол. н., доцент **Л.В. Сазанович**; к. н. з держ. упр., доцент **О.В. Соловйова**.

Відповідальний редактор: к. філол. н., доцент **Д.А. Москвітін**.

Г 94 Гуманітарні виміри сучасної медичної освіти : колективна монографія / відп. ред. Д.А. Москвітін. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2020. – 172 с.

ISBN 978-966-417-193-X

Колективна монографія містить наукові статті, присвячені актуальним питанням різноманітних галузей медичної гуманітаристики. Автори висвітлюють проблеми філософії, біоетики, лінгвістики, літературознавства, викладання гуманітарних дисциплін у медичних ЗВО та мовної освіти майбутніх спеціалістів у сфері охорони здоров'я. Видання розраховане на студентів, магістрантів, аспірантів, викладачів закладів вищої освіти та всіх тих, хто цікавиться сучасною медичною гуманітаристикою.

УДК 61:378:009

**За зміст статей і правильне цитування відповідальність
несуть автори.**

© Колектив авторів, 2020

® Видавництво Запорізького державного
медичного університету, 2020

ISBN 978-966-417-193-X

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
I. ПИТАННЯ ФІЛОСОФІЇ ТА БІОЕТИКИ.....	6
<i>Утюж Ірина Геннадіївна</i> <i>Спиця Наталя Валеріївна</i> КОНСТРУКТИВНА СТОРОНА СОЦІОГУМАНІТАРИСТИКИ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ: ПОГЛЯД ІЗ МАЙБУТНЬОГО	6
<i>Жадько Віталій Андрійович</i> ЄДНІСТЬ ЛЮДИНОЗНАВСТВА І ПРИРОДОЗНАВСТВА ЯК ВИХІДНИЙ БАЗИС ГУМАНІТАРИСТИКИ	15
<i>Селетий Дмитро Петрович</i> СУТНІСТЬ І ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ БІОЕТИКИ ЯК НОВОЇ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	26
II. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	36
<i>Трегуб Світлана Євгенівна</i> ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ У МЕДИЧНИХ ВИШАХ.....	36
<i>Мегрелішвілі Марія Олексіївна</i> СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН «РЕЛІГІЄЗНАВСТВО» І «СВІТОВА ЦИВІЛІЗАЦІЯ» У МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ	42
<i>Жаворонкова Вікторія Василівна</i> <i>Беспала Лілія Володимирівна</i> ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	49
<i>Орел-Халік Юлія Владиславівна</i> <i>Скрипник Юлія Сергіївна</i> МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ЗВО	56
III. СПЕЦИФІКА МОВНОЇ ОСВІТИ У ВИЩОМУ МЕДИЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	65
<i>Сазанович Лариса Вікторівна</i> <i>Куліченко Алла Костянтинівна</i> LANGUAGE BARRIER AS A CHALLENGE OF INTERCULTURAL EDUCATION (MOROCCAN ENGLISH AND NIGERIAN ENGLISH as cases in point).....	65
<i>Васецька Лариса Іванівна</i> <i>Соловйова Ольга Володимирівна</i> ІННОВАЦІЇ В НАВЧАННІ МОВИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ДОВУЗІВСЬКОМУ ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ: МЕТОДИ, ПІДХОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ.....	75
<i>Гриценко Ольга Вікторівна</i> ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ....	89
<i>Ragrina Zh.M.</i> <i>Geichenko K.I.</i> «BLENDED LEARNING ENVIRONMENT» AS AN EFFECTIVE CONDITION FOR PROFESSIONAL TRAINING AT UNIVERSITIES.....	97

Мегрелішвілі Марія Олексіївна
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри суспільних дисциплін
Запорізький державний медичний університет

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН «РЕЛІГІЄЗНАВСТВО» І «СВІТОВА ЦИВІЛІЗАЦІЯ» У МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Анотація. У статті представлено особливості викладання соціогуманітарних дисциплін у медичному університеті у сучасних умовах, на прикладі он-лайн курсів «Релігієзнавство» та «Світова цивілізація». Аналізуються фактори, що забезпечують вибір студентами цих курсів: особливості навчання; актуальність тем, що пропонуються для вивчення; взаємозв'язок проблематики курсу з майбутньою професією; вдало підібраний навчально-методичний супровід. Розглядаються переваги і недоліки он-лайн курсів. Автор доходить висновку, що ця форма навчання адаптована під потреби покоління Z (сьогоднішні студенти). Соціогуманітарні дисципліни, більшість із яких вже певний час викладається як онлайн-курси, продовжують виконувати свої функції, зокрема в аспекті формування «м'яких навичок» особистості. Розвиток креативності, критичного мислення стимулюються коректною постановкою практичного завдання (і, відповідно, виконанням цього завдання студентом). Але комунікативні навички більш ефективно розвиваються саме за умов традиційного спілкування на семінарському занятті чи колоквиумі. З'ясовуються наявні проблеми: недостатня дисциплінованість студентів, що перешкоджає ефективному навчанню; відсутність сучасних навчальних посібників дисципліни «Світова цивілізація» вітчизняних авторів; мала кількість якісного відеоконтенту українською мовою. Відповідно до цього визначаються перспективи подальшого розвитку он-лайн курсів.

Ключові слова: релігієзнавство, релігія, світова цивілізація, соціогуманітарні дисципліни, он-лайн курс.

Abstract. The article presents the peculiarities of teaching social and humanities disciplines at a medical university in modern conditions, using the example of on-line courses «Religious Studies» and «World Civilization». The factors that determine the choice of these courses by students are analyzed. They include the peculiarities of studying; the relevance of the topics offered for studying; the interrelation between the course issues and future profession; successfully selected training and methodological support. The advantages and disadvantages of on-line courses are discussed. The author concludes that this form of learning is adapted to the needs of Generation Z (current students). Social and humanities disciplines, most of which are already taught as on-line courses, continue to perform their functions, particularly in the aspect of the formation of a person's soft skills. The evolution of creativity and critical thinking is stimulated by the correct formulation of a practical task (and, accordingly, the completion of this task by a student). But communication skills are more effectively developed in the context of traditional communication during a seminar or a colloquium. The following problems are identified: lack of student's discipline that impedes effective learning; the absence of modern textbooks on the discipline «World Civilization» by native authors; a small amount of qualitative video content in Ukrainian. Accordingly, prospects for further development of on-line courses are determined.

Key-words: Religious Studies, religion, World Civilization, social and humanities disciplines, on-line course.

Постановка проблеми. Останнім часом кількість годин, що відводяться на викладання соціогуманітарних дисциплін, у навчальних планах різних спеціальностей, у тому числі і медичних, скорочується. Проте, наявність у індивіда «м'яких навичок» (креативність, критичне мислення, емоційний інтелект та ін.), розвитку яких сприяє весь комплекс соціогуманітарних дисциплін, є необхідною умовою професійного зростання спеціаліста у конкурентному середовищі. Відтак, постає питання ефективної організації освітнього процесу у зазначених умовах. Розглянемо цю проблему на прикладі двох дисциплін – «Релігієзнавство» і «Світова цивілізація». Зрозуміло, що кожна з них має свій специфічний предмет, але, водночас, їм обом властиві досить близькі завдання й проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. «Релігієзнавство» і «Світова цивілізація» – відносно нові дисципліни соціогуманітарного циклу в українському освітньому просторі. Проте, протягом останніх трьох десятиліть спостерігається зростання дослідницького інтересу як до кола їх наукових проблем, так і до проблем їх викладання. Щодо релігієзнавства, то свідченням цього є функціонування Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України та Української асоціації релігієзнавців (УАР), регулярні видання навчальної літератури, наявність спеціалізованих періодичних наукових видань («Українське релігієзнавство», «Релігійна свобода» та ін.) та наукові монографії. Зокрема, контроверсійні питання релігієзнавства як науки та навчальної дисципліни, піднімалися у працях А. Колодного [3], Л. Филипович [11] й інших вітчизняних дослідників. Наявність методичних та методологічних проблем пов'язана зі складним процесом становлення самої дисципліни у системі сучасної української вищої освіти. За часів СРСР відповідною дисципліною був «Науковий атеїзм», що досліджував релігію переважно з позиції її критики [11]. Чи існувало власне релігієзнавство у радянській період – серед східноєвропейських релігієзнавців одностайності немає [2]. Перспективи релігієзнавства як науки у XXI столітті досліджував Ю. Черноморець [13]. Нами раніше у першому наблизенні були окреслені особливості викладання он-лайн курсу «Релігієзнавство» [5].

Дисципліна «Світова цивілізація» у вітчизняному освітньому просторі має різні назви, як-от «Історія світових цивілізацій», «Історія світової цивілізації», «Історія цивілізацій». Її проблематика перетинається з філософією історії, культурологією, всесвітньою історією. У порівнянні з релігієзнавством, сьогодні існує небагато сучасної навчальної літератури авторства вітчизняних фахівців, присвяченої розкриттю сутності та закономірностей цивілізаційного розвитку людства. Особливості викладання цієї дисципліни у системі гуманітарної вищої освіти висвітлювала, зокрема О. Салата [10]. Проте, зазначимо, що подібних праць також недостатньо, щоб намітити шляхи розв'язання існуючих методичних проблем дисципліни «Світова цивілізація». Значно більш досліджені проблеми методології історії. Так, В. Космина аналізує методологічний потенціал цивілізаційних теорій М. Данилевського, О. Шпенглера, А. Тойнбі і комунікативної теорії Н. Лумана у дослідженні історії [4].

Натомість, науковий інтерес до цивілізаційних проблем у вітчизняних суспільствознавців не згасає. Особливо актуальними та широко

дослідженими є питання, що пов'язані з національною ідентичністю, сучасним станом та подальшим розвитком України. Прикладом цього є національна доповідь «Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії» (2016), написана колективом фахівців [12], а також монографії М. Михальченка [6], О. Рафальського і З. Самчука [9] та ін.

Мета статті. Головна мета цієї роботи – з'ясувати стан та визначити перспективи викладання навчальних дисциплін «Релігієзнавство» та «Світова цивілізація» у медичному університеті.

Виклад основного матеріалу. У Запорізькому державному медичному університеті «Релігієзнавство» та «Світова цивілізація» є елективними дисциплінами, що викладаються у вигляді онлайн-курсів. Вони щорічно обираються для вивчення студентами медичних та фармацевтичного факультетів від часу їх розміщення на платформі edX (2017 р.). Зокрема, у 2018/2019 навчальному році релігієзнавство опанували більше 100 студентів. І хоча від моменту впровадження онлайн курсів часу пройшло небагато, можна вже зробити деякі висновки відносно того, що саме може зацікавити майбутніх лікарів та фармацевтів під час їх студіювання.

На нашу думку ключовими є сукупність наступних факторів:

- 1) особливості навчання;
- 2) актуальність тем, що пропонуються для вивчення;
- 3) взаємозв'язок проблематики курсу з майбутньою професією;
- 4) вдало підібраний навчально-методичний супровід.

Спробуємо обґрунтувати ці тези.

Особливості навчання. Почнемо з цього фактору, адже він має значення для всіх онлайн-курсів. Їх існування в освітніх програмах є одним із засадничих принципів студентоцентрованого підходу. Останній «... передбачає розроблення освітніх програм, які зосереджуються на результатах навчання, ураховують особливості пріоритетів особи, що навчається, ґрунтуються на реалістичності запланованого навчального навантаження, яке узгоджується із тривалістю освітньої програми. При цьому студенту надаються більші можливості щодо вибору змісту, темпу, способу та місця навчання» [7, с. 61]. Реальне втілення цього підходу в освітній процес відбувається тоді, коли студент має можливість самостійно, без стороннього впливу, обрати певну дисципліну. Хоча навіть за таких умов існує певний відсоток студентів, для яких мотивом вибору дисципліни є не зацікавленість конкретною проблематикою, а бажання отримати залік спрощеним, на їхню думку, шляхом.

Он-лайн курс «... це повністю самостійна робота студента, що не передбачає аудиторних лекційних та семінарських занять. Тому вивчення будь-якого навчального предмета в зазначений спосіб вимагає певного рівня дисциплінованості студентів. Останні, за умов он-лайн навчання, мають більше свободи у виборі часу для підготовки практичного завдання. При цьому важливо, щоб за щоденним розкладом обов'язкових дисциплін студент взагалі не забув про дисципліни «за вибором» [5, с. 108]. Для деяких студентів відсутність жорсткої регламентації у тому, що стосується вибору темпу для виконання практичного завдання, є важливим фактором. Адже коли є вільний час, можна знайомитись із запропонованим навчальним матеріалом, виконувати та надсилати на перевірку тьютору одразу по

декілька завдань. Проте, маємо констатувати, значна кількість студентів здійснюють це в останній визначений день перед заліком. Зрозуміло, що перевірка одразу великої кількості робіт – суттєве навантаження на викладача. Крім того, якість самих робіт, виконаних у такий спосіб, залишає бажати кращого. Більша свобода дії автоматично передбачає більшу відповідальність самого студента, але не всі студенти, особливо першого курсу навчання, здатні впоратись з цією свободою. На заваді стає звичка, вироблена роками навчання у школі, виконувати завдання лише у серйозних дисциплінарних умовах.

Іншою важливою перевагою он-лайн курсів «Релігієзнавство» та «Світова цивілізація» є можливість обирати практичне завдання з певного переліку пропонованих питань. Загалом структура кожної дисципліни складається з 10 тем, яким відповідають 10 практичних завдань. Якщо контроль засвоєння навчального матеріалу через систему тестів до кожної теми однаковий для всіх, то практичне завдання (зазвичай, це виконання презентації) відкриває простір для демонстрації творчих здібностей студентів, їх ерудованості відповідно до їх вподобань. Наприклад, у рамках дисципліни «Світова цивілізація» у темі «Концепції цивілізаційних процесів» для виконання практичного завдання пропонується на вибір 7 концепцій, авторами яких є А. Тойнбі, М. Данилевський, О. Шпенглер, П. Сорокін, К. Ясперс, Л. Гумільов, І. Валлерстайн. У курсі «Релігієзнавство» у темі «Національні релігії» студент має змогу обрати одне з 14 питань (індуїзм, сикхізм, джайнізм, синтоїзм, конфуціанство, даосизм, зороастризм, іудаїзм, релігія Давнього Єгипту, релігія Давньої Греції, релігія Давнього Риму, релігія давніх скандинавів і германців, релігія давніх кельтів, релігії доколумбової Америки (інки, майя, ацтеки)).

Актуальність тем, що пропонуються для вивчення. У глобалізованому мультикультурному суспільстві знання про національно-культурні особливості, релігійні вподобання індивіда (колеги, опонента, пацієнта) є необхідною умовою ефективної комунікації. Набуття таких знань забезпечують обидві дисципліни. «Релігієзнавство» розкриває зміст і сутність релігії, фактори виникнення та специфіку функціонування національних, світових та сучасних нетрадиційних релігій. «Світова цивілізація» розглядає сутнісні ознаки світових та локальних цивілізацій (зокрема, індійську, китайську, японську, ісламську, євразійську, латиноамериканську, західну), що дає можливість зрозуміти глибинні мотиви поведінки представника певної культури.

Кількість та різноманіття цивілізаційних проблем, що існують у світі, які є важливими для функціонування українського суспільства, щорічно зростає. Людство запізнюється з відповідями на ці виклики, хоча навчилося робити досить точні прогнози подальшого суспільного розвитку. Безумовно, деякі з цих загроз знайомі студентам (зокрема, глобальні екологічні проблеми, проблеми міжнародного тероризму та локальних конфліктів і т. ін.), але незрідка таке знання є достатньо поверховим, на рівні популярної публіцистики. Курс «Світова цивілізація» пропонує на теоретичному рівні ознайомитись із класифікаціями, причинами виникнення і можливими шляхами розв'язання зазначених проблем, зокрема, працюючи з науковими джерелами (Бек У. «Суспільство ризику»; Гантінгтон С. «Зіткнення цивілізацій»; Тоффлер Е. «Шок майбутнього»; доповіді Римського клубу та ін.). Дисципліна

«Релігієзнавство» розглядає та пояснює релігійні конфлікти, релігійний фундаменталізм, секти як сутнісні проблеми сучасного суспільства.

Актуальним, надскладним та надзвичайно болючим для українського суспільства сьогодні є питання національної ідентичності, цивілізаційної приналежності, що розглядається у курсі «Світова цивілізація». Релігія є фундаментом цивілізації. Відтак, при вивченні релігієзнавства це питання конкретизується у змістовному модулі «Релігія в контексті історії України», де йдеться не лише про історію, але й про сучасну релігійну ситуацію в Україні, зокрема, висвітлюється епохальна подія 2019 року – надання Томосу, згідно якому Православна церква України стає автокефальною на території України.

Взаємозв'язок проблематики курсу з майбутньою професією. Саме у цьому аспекті найбільшою мірою реалізуються міждисциплінарні зв'язки. Так, взаємозв'язок релігії та медицини досліджується у іншому, обов'язковому курсі для медичних спеціальностей – «Історія медицини». «Цей взаємозв'язок, який налічує тисячоліття, ніколи не був простим і однозначним. І сьогодні він характеризується певною амбівалентністю: з одного боку, віра надихає і віруючий пацієнт може бути більш терплячим та дисциплінованим, виконуючи вимоги лікаря, з іншого боку, саме з релігійних мотивів пацієнт може відмовлятися від деяких методів лікування» [5, с. 108]. І хоча наразі в он-лайн курсі «Релігієзнавство» відсутня окрема тема практичного заняття, що присвячена зазначеному явищу, проте, на наш погляд, доцільно включати відповідні питання для виконання практичного завдання у контексті інших тем. Зокрема, у темах, що презентують світові релігії, запропонувати студентам дослідити вплив буддизму, християнства або ісламу на розвиток медицини у різні історичні епохи. Про те, що сьогодні цей взаємовплив залишається у фокусі уваги дослідників свідчить вже II Міжнародна науково-практична конференція «Філософія релігії та медицини в постсекулярну добу» (м. Київ, 2020).

На тих же засадах доречно забезпечити висвітлення медичних питань у курсі «Світова цивілізація». Зокрема, тема «Глобальні проблеми людства» містить практичне завдання дослідити хвороби, що виникають як наслідок певного способу життя, притаманного сучасному техногенному суспільству. Реалізація міждисциплінарних зв'язків між предметом «Світова цивілізація» та історією медицини проявляється у тому, що розвиток медичних знань і практики вивчається у контексті розвитку певної цивілізації. Сучасна історія медицини пояснює «... індивідуальні та колективні дії людей минулого через звернення до поширених уявлень про здоров'я, хвороби, народження і смерть. Способи осмислення цих станів, варіювались від регіону до регіону і від епохи до епохи, обумовлювали переживання і вчинки окремих людей і соціальних груп. Вони лягали в основу устрою громадських інститутів, а починаючи з нового часу – і логіки дій державних органів» [1, с. 487].

Такий підхід дозволить студентам медичних та фармацевтичного факультетів сприймати проблеми, що висвітлюються соціогуманітарними дисциплінами не абстрактно-відсторонено, а крізь призму своєї майбутньої професії, що безумовно сприятиме більш ефективному засвоєнню навчального матеріалу та глибшому розумінню ролі й значення медичного робітника в різних епохах, цивілізаціях та на сучасному етапі розвитку людства.

Вдало підібраний навчально-методичний супровід. За умов відсутності в онлайн-курсах аудиторних занять, навчально-методичний матеріал повинен бути підібраний особливо ретельно.

Ми зазначали вище, що бібліографічному супроводу курсу «Світова цивілізація» бракує сучасної навчальної літератури вітчизняних фахівців. Праці Ю. Павленка і Б. Кримського були одними з перших навчальних посібників з цієї дисципліни і вже стали класикою (Павленко Ю.В. «Історія світової цивілізації: соціокультурний розвиток людства» (2001); Кримський Б.С., Павленко Ю. В. «Цивілізаційний розвиток людства» (2007)).

Оскільки проблематика предмета «Світова цивілізація» перетинається з іншими дисциплінами, то при висвітленні певних тем використовуються відповідні навчальні матеріали («Основи культурології: навчальний посібник» / за ред. Л. Сандюк та Н. Щубелки (2012); Бойченко І. «Філософія історії: підручник» (2000); Павлов О. «Тенденції розвитку цивілізацій у контексті глобалізації» (2015); Орлова Т. «Всесвітня історія. Історія цивілізацій: навчальний посібник» (2012) та ін.).

Певна нестача навчальних посібників компенсується багатою джерельною базою та значною кількістю наукових статей, що присвячені окремими проблемам світової цивілізації. Зокрема, у списку рекомендованих для ознайомлення наукових досліджень містяться праці У. Бека, З. Бжезінського, С. Гантінгтона, Л. Гумільова, Ф. Фукуями, А. Тойнбі, Е. Тоффлера, О. Шпенглера, К. Ясперса тощо. Аналіз першоджерел та наукових статей сприятиме формуванню критичного мислення, що за різними прогнозами і класифікаціями є однією з необхідних навичок ХХІ століття. Критичне мислення це «... окремий тип мислення, який характеризується активністю, цілеспрямованістю, самостійністю, дисциплінованістю та рефлексивністю та передбачає розвиток у процесі навчання здатності людини: визначати проблеми, аналізувати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел, висувати альтернативи й оцінювати їх, обирати спосіб розв'язання проблеми чи власну позицію щодо неї й обґрунтовувати свої погляди, робити свідомий вибір і діяти» [8, с. 94].

Щодо курсу «Релігієзнавство», то він забезпечений різноманітним сучасним якісним посібників, підручників, словників (К. Кислюка, О. Кучера, А. Колодного, В. Лубського, Л. Мозгового та ін.). Але це не виключає необхідності опрацьовувати першоджерела й статті. «Ознайомлення з науковими статтями та їх аналіз є необхідним при розкритті тем, пов'язаних з сучасністю, ... оскільки через динаміку розвитку суспільства глави посібників, присвячених сучасним проблемам, швидко морально застарівають і перестають відповідати дійсності. Проте, змушені констатувати, що в наукових статтях, написаних останніми роками, деякі особливості релігійного життя українського суспільства розглядаються крізь політичну складову, що позбавляє їх неупередженості» [5, с. 108].

Загальною проблемою, пов'язаною з методичним забезпеченням обох дисциплін, є мала кількість якісного відеоконтенту українською мовою. Відеолекції та відеофільми, що по суті є альтернативою звичним аудиторним лекціям, повинні бути науково вагомими, цікавими та нетривалими (вони мають висвітлювати не цілу тему, а скоріше одне питання). Тому їх створення є перспективою подальшого розвитку онлайн-курсів.

Висновки. Від часу зародження цивілізації, у кожному періоді її існування освітня діяльність здійснювалась відповідно до рівня розвитку і потреб певного суспільства. Одним із викликів XXI століття в освітянській сфері став запит ринку праці на спеціаліста з м'якими навичками. Лікарі та провізори, які працюють у сфері послуг, повинні бути креативними особистостями із розвинутим критичним мисленням та емоційним інтелектом. Нова форма навчання – он-лайн курси, має свої переваги і недоліки у порівнянні з традиційним читанням лекцій і проведенням семінарських занять. Вона адаптована під потреби покоління Z (сьогоднішні студенти), що виросло з цифровими гаджетами у руках. Соціогуманітарні дисципліни, більшість із яких у вітчизняному освітньому просторі представлена у вигляді онлайн-курсів, продовжують виконувати свої функції, зокрема в аспекті формування «м'яких навичок» особистості. Проте, якщо розвиток креативності, критичного мислення можна стимулювати коректною постановкою практичного завдання (і, відповідно, виконанням цього завдання студентом), то комунікативні навички більш ефективно розвиваються саме за умов традиційного спілкування на семінарському занятті чи колоквіумі. Факторами, що забезпечують вибір студентами дисциплін «Релігієзнавство» і «Світова цивілізація» є: особливості навчання; актуальність тем, що пропонуються для вивчення; взаємозв'язок проблематики курсу з майбутньою професією; вдало підібраний навчально-методичний супровід. Перспективним напрямком роботи у подальшому вдосконаленні зазначених он-лайн курсів є створення відеоконтенту та сучасних навчальних посібників для дисципліни «Світова цивілізація».

Список використаної літератури

1. Афанасьєва А. Э. Новая история медицины в начале XXI века: основные тенденции развития. *Преподаватель XXI век*. 2016. № 4. С. 486-499. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/novaya-istoriya-meditsiny-v-nachale-xxi-veka-osnovnyie-tendentsii-razvitiya>
2. Кисельов О. Трансформації наукового атеїзму в Україні за часів перебудови. *Схід*. 2017. № 4. С. 93-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2017_4_18.
3. Колодний А. Проблеми релігієзнавчої науки і освіти. *Українське релігієзнавство*. 2009. № 52. С 155-157. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/15548>
4. Космина В. Г. Проблеми методології цивілізаційного аналізу історичного процесу: монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 310 с.
5. Мегрелішвілі М. Особливості викладання он-лайн курсу «Релігієзнавство». *Гуманітарні виміри сучасної вищої медичної освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 17-18 травня 2018 р.* Київ, 2018. С. 108-109.
6. Михальченко Н. Украинская региональная цивилизация: прошлое, настоящее, будущее: монография. Киев: ИПиЭНИ имени И.Ф. Кураса НАН Украины, 2013. 340 с.

7. Національний освітній глосарій: вища освіта / за ред. В. Г. Кременя. Київ :ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 100 с.
8. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 89-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2018_2_14.
9. Рафальський О. О., Самчук З. Ф. Цивілізаційні перехрестя сучасного суспільства. Київ : ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2018. 688 с.
10. Салата О. О. Курс «Історія світових цивілізацій» в системі гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах України. *Збірник наукових праць. Серія: Історія та географія /Харків. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди*. 2011. № 41. С. 154-158.
11. Филипович Л. Релігієзнавство як наука і навчальна дисципліна в Україні. *Українське релігієзнавство*. 2005. № 36. С. 108-117. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/43888>
12. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії : національна доповідь / ред. кол.: С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський та ін. Київ : НАН України, 2016. 284 с.
13. Черноморець Ю. Перспективи релігієзнавства у XXI столітті. *Філософська думка*. 2013. № 3. С. 39-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Philos_2013_3_5.

УДК 378.018.43:61]:005.575

Жаворонкова Вікторія Василівна

викладач кафедри іноземних мов
Запорізький державний медичний університет

Беспала Лілія Володимирівна

к.філол.н, доцент кафедри іноземних мов
Запорізький державний медичний університет

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті систематизовано та узагальнено світовий досвід впровадження дистанційного навчання в закладах вищої освіти. Визначено напрями розвитку дистанційного навчання в закладах вищої освіти. Доведено, що дистанційна освіта є сучасним надбанням педагогічної науки і особистісно-орієнтованою формою навчання у ЗВО.

Наголошено, що дистанційне навчання студентів українських університетів є складовою національної вищої освіти, становлення, функціонування і розвиток якої зумовлений глобальними інтеграційними процесами, суспільними трансформаціями, вимогами ринку праці, інноваційними освітніми процесами та необхідністю особистісного й професійного розвитку майбутніх фахівців. Встановлено, що пріоритетним є об'єднання організаційних структур ЗВО, відкриття студентам доступу до різноманітних джерел інформації, підвищення ефективності самостійної роботи.

Окреслено переваги та недоліки дистанційного навчання. Визначено, що організаційно-технологічні моделі дистанційного навчання, що впроваджуються